Le lingue vicine

1. a) Iscrizione di Lemno (VI sec. a.C.) *aviś sialχveiś* (etr.?) ‖ Μύρινα/*Murina* ‖ KN (*passim*) *ki-ke-ro*.
   b) Iscrizioni in caratteri greci di Praisos e Drero / Frammento protosiculo di Hybla Heraea.
   c) Sillabario cipriota.
   d) Lineare A.

2. a) Thuc. II 80s. Χάονες, Μολοσσοί, Ἀτιντᾶνες, Παραυαῖοι (βάρβαροι).
   b) Thuc. III 94,5 μετὰ τούτους Εὐρυτᾶσιν, ὅπερ μέγιστον μέρος ἐστὶ τῶν Αἰτωλῶν, ἀγνωστότατοι δὲ γλῶσσαν καὶ ὠμοφάγοι εἰσίν, ὡς λέγονται.
   c) Eur. *Ph.* 138 (Tideo) ὡς ἀλλόχρως ὅπλοισι, μειξοβάρβαρος.
   d) Πενέσται, Δώτιον πεδίον, Ὑλλεῖς, Τευτίαπλος (Thuc. III 29,2) | *te-u-to* (f. Τεύτα), *pa-to-ro* (Πάτρων).

3. a) Hdt. V 22,2 Ἀλέξανδρος δὲ ἐπειδὴ ἀπέδεξε ὡς εἴη Ἀργεῖος, ἐκρίθη τε εἶναι Ἕλλην καὶ ἀγωνιζόμενος στάδιον συνεξέπιπτε τῷ πρώτῳ.
   b) Plut. *Quom. adul.* 22c "δάνον" γὰρ Μακεδόνες τὸν θάνατον καλοῦσι ‖ Hesych. δ 148 L. δαλάγχαν· θάλασσαν ‖ Hesych. δ 2733 L. δώραξ· σπλὴν ὑπὸ Μακεδόνων.
   c) Βίλιππος, Βερενίκα.
   d) Hesych. α 213 L. ἀβροῦτες· ὀφρῦς Μακεδόνες, av. *br(u)vaṭbyam* (du.), airl. *brūad*.

4. a) Hdt. V 3,1 Θρηίκων δὲ ἔθνος μέγιστόν ἐστι μετά γε Ἰνδοὺς πάντων ἀνθρώπων.
   b) Str. VII 3,10 ἔτι γὰρ ἐφ᾽ ἡμῶν Αἴλιος Κάτος μετῴκισεν ἐκ τῆς περαίας τοῦ Ἴστρου πέντε μυριάδας σωμάτων παρὰ τῶν Γετῶν, ὁμογλώττου τοῖς Θρᾳξὶν ἔθνους, εἰς τὴν Θρᾴκην.
   c) Str. VII 3,12 γέγονε δὲ καὶ ἄλλος τῆς χώρας μερισμὸς συμμένων ἐκ παλαιοῦ· τοὺς μὲν γὰρ Δακοὺς προσαγορεύουσι, τοὺς δὲ Γέτας, Γέτας μὲν τοὺς πρὸς τὸν Πόντον κεκλιμένους καὶ πρὸς τὴν ἕω, Δακοὺς δὲ τοὺς εἰς τἀναντία πρὸς τὴν Γερμανίαν καὶ τὰς τοῦ Ἴστρου πηγάς, οὓς οἶμαι Δάους καλεῖσθαι τὸ παλαιόν· ἀφ᾽ οὗ καὶ παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ἐπεπόλασε τὰ τῶν οἰκετῶν ὀνόματα Γέται καὶ Δᾶοι.
   d) Thuc. II 29,2s. ὁ δὲ Τήρης οὗτος ὁ τοῦ Σιτάλκου πατὴρ πρῶτος Ὀδρύσαις τὴν μεγάλην βασιλείαν ἐπὶ πλέον τῆς ἄλλης Θρᾴκης ἐποίησεν· πολὺ γὰρ μέρος καὶ αὐτονομόν ἐστι Θρᾳκῶν. Τηρεῖ δὲ τῷ Πρόκνην τὴν Πανδίονος ἀπ᾽ Ἀθηνῶν σχόντι γυναῖκα προσήκει ὁ Τήρης οὗτος οὐδέν, οὐδὲ τῆς αὐτῆς Θρᾴκης ἐγένοντο, ἀλλ᾽ ὁ μὲν ἐν Δαυλίᾳ τῆς Φωκίδος νῦν καλουμένης γῆς [ὁ Τηρεὺς] ᾤκει, τότε ὑπὸ Θρᾳκῶν οἰκουμένης, καὶ τὸ ἔργον τὸ περὶ τὸν Ἴτυν αἱ γυναῖκες ἐν τῇ γῇ ταύτῃ ἔπραξαν, PY (2x) *di-wo-nu-so-jo*.

5. a) *Il.* II 862s. Φόρκυς αὖ Φρύγας ἦγε καὶ Ἀσκάνιος θεοειδὴς / τῆλ᾽ ἐξ Ἀσκανίης.
   b) Hdt. VII 73 Φρύγες δὲ ἀγχοτάτω τῆς Παφλαγονικῆς σκευὴν εἶχον, ὀλίγον παραλλάσσοντες. οἱ δὲ Φρύγες, ὡς Μακεδόνες λέγουσι, ἐκαλέοντο Βρίγες χρόνον ὅσον Εὐρωπήιοι ἐόντες σύνοικοι ἦσαν Μακεδόσι, μεταβάντες δὲ ἐς τὴν Ἀσίην ἅμα τῇ χώρῃ καὶ τὸ οὔνομα μετέβαλον ἐς Φρύγας. Ἀρμένιοι δὲ κατά περ Φρύγες ἐσεσάχατο, ἐόντες Φρυγῶν ἄποικοι.
   c) Thuc. II 22,2 καὶ ἱππομαχία τις ἐγένετο βραχεῖα ἐν Φρυγίοις τῶν τε Ἀθηναίων τέλει ἑνὶ τῶν ἱππέων καὶ Θεσσαλοῖς μετ᾽ αὐτῶν πρὸς τοὺς Βοιωτῶν ἱππέας.
   d) Plat. *Crat.* 410a ὅρα τοίνυν καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα τὸ "πῦρ" μή τι βαρβαρικὸν ᾖ. τοῦτο γὰρ οὔτε ῥᾴδιον προσάψαι ἐστὶν Ἑλληνικῇ φωνῇ, φανεροί τ᾽ εἰσὶν οὕτως αὐτὸ καλοῦντες Φρύγες σμικρόν τι παρακλίνοντες· καὶ τό γε "ὕδωρ" καὶ τὰς "κύνας" καὶ ἄλλα πολλά.

6. a) *Il.* II 840s. Ἱππόθοος δ᾽ ἄγε φῦλα Πελασγῶν ἐγχεσιμώρων / τῶν οἳ Λάρισαν ἐριβώλακα ναιετάασκον, *Od.* XIX 175-177 ἄλλη δ᾽ ἄλλων γλῶσσα μεμιγμένη· ἐν μὲν Ἀχαιοί, / ἐν δ᾽ Ἐτεόκρητες μεγαλήτορες, ἐν δὲ Κύδωνες / Δωριέες τε τριχάϊκες δῖοί τε Πελασγοί, Hdt. I 57,1-3 ἥντινα δὲ γλῶσσαν ἵεσαν οἱ Πελασγοί, οὐκ ἔχω ἀτρεκέως εἰπεῖν· εἰ δὲ χρεόν ἐστι τεκμαιρόμενον λέγειν τοῖσι νῦν ἔτι ἐοῦσι Πελασγῶν τῶν ὑπὲρ Τυρσηνῶν Κρηστῶνα πόλιν οἰκεόντων, οἳ ὅμουροί κοτε ἦσαν τοῖσι νῦν Δωριεῦσι καλεομένοισι (οἴκεον δὲ τηνικαῦτα γῆν τὴν νῦν Θεσσαλιῶτιν καλεομένην), καὶ τῶν Πλακίην τε καὶ Σκυλάκην Πελασγῶν οἰκισάντων ἐν Ἑλλησπόντῳ, οἳ σύνοικοι ἐγένοντο Ἀθηναίοισι, καὶ ὅσα ἄλλα Πελασγικὰ ἐόντα πολίσματα τὸ οὔνομα μετέβαλε, εἰ τούτοισι τεκμαιρόμενον δεῖ λέγειν, ἦσαν οἱ Πελασγοὶ βάρβαρον γλῶσσαν ἱέντες. εἰ τοίνυν ἦν καὶ πᾶν τοιοῦτο τὸ Πελασγικόν, τὸ Ἀττικὸν ἔθνος, ἐὸν Πελασγικόν, ἅμα τῇ μεταβολῇ τῇ ἐς Ἕλληνας καὶ τὴν γλῶσσαν μετέμαθε, Thuc. IV 109,4 αἳ οἰκοῦνται ξυμμείκτοις ἔθνεσι βαρβάρων διγλώσσων, καί τι καὶ Χαλκιδικὸν ἔνι βραχύ, τὸ δὲ πλεῖστον Πελασγικόν, τῶν καὶ Λῆμνόν ποτε καὶ Ἀθήνας Τυρσηνῶν οἰκησάντων, Alc. fr. 337 V. πρῶτα μὲν Ἄντανδρος Λελέγων πόλις, Str. XIII 1,59 ἐν ὅλῃ δὲ Καρίᾳ καὶ ἐν Μιλήτῳ Λελέγων τάφοι καὶ ἐρύματα καὶ ἴχνη κατοικιῶν δείκνυται.
   b) Κνωσσός, Ἁλωσσός, Πειρωσσός, Μυκαλησσός ‖ Ὑμηττός, Βριληττός, Λυκαβηττός, Ἀρδηττός (cf. Παρνασσός) ‖ Ἰλισός, Κηφισός ‖ Τρικόρυ(ν)θος, Προβάλινθος, Περγασή ‖ Λάρισ(σ)α, Ἁλίσαρνα, Καλάσαρνα, Φαλάσαρνα, Ἀλάσαρνα, Μύκαρνα ‖ Τέλμησσος/Τελμισσός ‖ σῦς, τύμβος.
   c) Νόννος, Λάλλα, Βάβας, Ἄδα ‖ Ἡρακλῆς, Κυβήβη, Ἀθήνη ‖ Ἀθάνα θυγάτηρ Διὸς / *Uṣāḥ duhitā Divaḥ* (Ἠώς).
   d) ἀσάμινθος (Κόρινθος, Πέρινθος), θάλαμος (Πέργαμος), μέγαρον (Μέγαρα) ‖ ἐλαί(ϝ)α/ἔλαι(ϝ)ον (lat. *olīua*/*oleum*, arm. *ewl*), οἶνος (arab. *wayn*^{un}, ebr. *yayin*, bab. *īnu*, lat. *uīnum*, umb. *vinu*, alb. *vēnε*, arm. *gini* / cf. μέθυ,

ai. *mádhu*, sl. *medŭ*, lett. *medus*), σῦκον (lat. *ficus*, arm. *thuz* / cf. ὄλυνθος), μίνθη (lat. *menta*), (ϝ)ῥόδον (lat. *rosa*, arm. *vard*, pers. *gul*), κυπάρισσος (lat. *cupressus*), λείριον (lat. *lilium*), δάφνη, κριθή ‖ ἴξαλος, λάρος ‖ χρυσός, σίδηρος, κασσίτηρος, μόλυβδος/μόλιβος ‖ ἀρύβαλλος, βῖκος, δέπας, λήκυθος ‖ θώραξ, ξίφος, ὑσσός ‖ θάλασσα, κυβερνᾶν, κάλως ‖ ἴαμβος, βάρβιτος, κιθάρα ‖ θίασος, θεός (≠ *deiwo- > ai. *deváḥ*, apruss. *deiwas*, lat. *deus*, gr. δῖος) ‖ βασιλεύς, ϝάναξ, τύραννος.

7. a) πῦρ (ai. *agniḥ*, lat. *ignis*), ὕδωρ (lat. *aqua*), ἔπος (ai. *vāk*, lat. *uox*), φύσις (lat. *natura*).
   b) ἄρκτος (ai. *ṛ́kṣaḥ*, arm. *arǰ*, lat. *ursus*, airl. *art*), ἔλαφος / ἐλλός (lat. *ceruus*), (λαγῳός).
   c) γύννις, μίκκος, τίτθη, ἀπφῦς, πάππας, γενναῖος, κακός, κάλλος/καλός, παῦρος/φαῦλος.
   d) *gh^w- (o *g^{w}h-) > ai. *hánti*, *ghnánti*, itt. *kuenzi*, *kunanzi*, gr. ἔθεινα, φόνος | ai. *bhárāmi*, got. *baira*, gr. φέρω, lat. *fero*.

Bibliografia

P. Kretschmer, *Einleitung in die Geschichte der griechischen Sprache*, Göttingen 1896.
A. Torp, *Die vorgriechische Inschrift von Lemnos*, Christiania 1904.
A. Fick, *Vorgriechischen Ortsnamen*, Göttingen 1905.
O. Hoffmann, *Die Makedonen, ihre Sprache und ihr Volkstum*, Göttingen 1906.
E. Nachmanson, *Die vorgriechischen Inschriften von Lemnos*, «Athenische Mitteilungen» XXXIII (1908) 47ss.
H. Krahe, *Beiträge zur Makedonenfrage*, «Zeitschrift für Ortsnamenforschung» II (1935) 78-103.
H. Krahe, *Die Illyrier in der Balkanhalbinsel*, «Die Welt als Geschichte» III (1937) 284ss.
V. Georgiev, *Vorgriechische Sprachwissenschaft*, I-II, Sofia 1941, 1945.
F. Sommer, *Hethiter und Hethitisch*, Stuttgart 1947.
H. Krahe, *Die Indogermanisierung Griechenlands und Italiens*, Heidelberg 1949.
H. Pedersen, *Lykisch und Hittitisch*, Kopenhagen 1949^2.
F.J. Tritsch, *Luwian and Hittite*, «Archiv Orientální» XVIII (1950) 494ss.
A.J. van Windekens, *Le Pélasgique. Essai sur une langue indo-européenne préhellénique*, Louvain 1952.
A.J. van Windekens, *Contributions à l'étude de l'onomastique pélasgique*, Louvain 1954.
P. Kretschmer, *Die Leleger und die ostmediterrane Bevölkerung*, «Glotta» XXXII (1953) 161ss.
J.N. Kalléris, *Les anciens Macédoniens. Étude linguistique et historique*, I, Athènes 1954.
W. Merlingen, *Das "Vorgriechische" und die sprachwissenschaftlich-vorhistorischen Grundlagen*, Wien 1955.
D. Detschew, *Die thrakischen Sprachreste*, Wien 1957.
R. Gusmani, *Studi sull'antico frigio*, «RIL» XCII (1958) 835ss.
R. Gusmani, *Il frigio e le altre lingue indoeuropee*, «RIL» XCIII (1959) 17ss.
O. Haas, *Die Lehre von den indogermanischen Substraten in Griechenland*, »Linguistique Balkanique» I (1959) 29-56.
D. Detschew, *Charakteristik der thrakischen Sprache*, «Linguistique Balkanique» II (1960) 144-213.
F. Lochner-Hüttenbach, *Die Pelasger*, Wien 1960.
O. Haas, *Die phrygische Sprache im Lichte der Glossen und Namen*, «Linguistique Balkanique» II (1960) 25ss.
A. Heubeck, *Praegraeca. Sprachliche Untersuchungen zum vorgriechisch-indogermanischen Substrat*, Erlangen 1961.
G. Huxley, *Crete and the Luwians*, Oxford 1961.
J. Wiesner, *Die Thraker*, Stuttgart 1963.
W. Dressler, *Armenisch und Phrygisch*, «Handes Amsorya» LXXVIII (1964) 485-498.
R. Hauschild, *Die indogermanischen Völker und Sprachen Kleinasiens*, «SBBerl» CIX (1964) 72-81.
L. Zgusta, *Anatolische Personennamensippen*, Prag 1964.
H. Kronasser, *Illyrier und Illyricum*, «Die Sprache» XI (1965) 155ss.
V. Georgiev, *Die Deutung der altertümlichen thrakischen Inschrift aus Kjolmen*, «Linguistique Balkanique» XI (1966) 7-23.
R. Schmitt-Brandt, *Die thrakischen Inschriften*, «Glotta» XLV (1967) 40-60.
E. Masson, *Recherches sur les plus anciens emprunts sémitiques en grec*, Paris 1967.
A. Kammenhuber, *Die Sprachen des vorhellenischen Kleinasiens in ihrer Bedeutung für die heutige Indogermanistik*, «Münchener Studien zur Sprachwissenschaft» XXIV (1968) 55ss.
A. Scherer, *Paphlagonische Namenstudien*, in AA. VV., «Gedenkschrift für W. Brandenstein», Innsbruck 1968, 377ss.
E. Degani, *Macedonian Glosses in Hesychius' Lexicon*, «Hellenika» XXXV (1984) 3-28 (ora in *Filologia e storia*. «Scritti di Enzo Degani», II, Hildesheim 2004, 742-767).
J. Faucounau, *Remarks on the Carian Alphabet from Sinuri*, in M.E. Giannotta-R. Gusmani-L. Innocente-D. Marcozzi-M. Salvini-M. Sinatra-P. Vannicelli (edd.), *La decifrazione del Cario*. «Atti del I° simposio internazionale Roma, 3-4 maggio 1993», Roma 1994, 233-236.
O. Carruba-W. Meid (curr.), *Anatolisch und Indogermanisch. Anatolico e Indoeuropeo*. «Akten des Kolloquiums der Indogermanischen Gesellschaft. Pavia, 22-25 September 1998», Innsbruck 2001.
S. Valente, *Osservazioni sul glossografo Ameria*, «Eikasmós» XVI (2005) 283-291.
P.A. Dimitrov, *Thracian Language and Greek and Thracian Epigraphy*, Cambridge 2009.
R. Rosół, *Frühe semitische Lehnwörter im Griechischen*, Frankfurt a.M. 2013.
Katherine McDonald, *Oscan in Southern Italy and Sicily. Evaluating Language Contact in a Fragmentary Corpus,* Cambridge 2015.
I. Rutherford (ed.), *Greco-Egyptian Interactions: Literature, Translation, and Culture 500 BCE-300 CE*, Oxford-New York 2016.